

HÌNH THÀNH TƯ DUY PHẢN BIỆN CHO SINH VIÊN NGÀNH LUẬT

Nguyễn Thị Thùy Trang
Trường Đại học Tiền Giang

Tóm tắt: Xây dựng nhà nước pháp quyền là xu thế tất yếu của xã hội hiện đại, điều này đòi hỏi sinh viên ngành luật không chỉ cần nắm vững kiến thức chuyên môn, mà còn cần sở hữu khả năng tư duy phản biện, tư duy logic sắc bén. Tư duy logic không những giúp người học luật hiểu đúng bản chất của quy phạm pháp luật, phân tích, đánh giá, mà họ còn phải đưa ra những lập luận chặt chẽ khi giải quyết tình huống pháp lý hiệu quả. Để nâng cao kỹ năng này sinh viên cần học cách tư duy logic, tư duy phản biện, đặc biệt đối với sinh viên chuyên ngành luật hiện nay, điều này là vô cùng cần thiết.

Từ khóa: Tư duy phản biện, sinh viên, ngành luật

DEVELOPING CRITICAL THINKING FOR LAW STUDENTS

Nguyen Thi Thuy Trang
Tien Giang University

Abstract: Building a rule-of-law state is an inevitable trend in modern society. This requires law students not only to master professional legal knowledge but also to possess sharp critical and logical thinking skills. Logical thinking enables law students to accurately understand the essence of legal norms, analyze and evaluate them effectively, and construct sound arguments when solving legal cases. To enhance these skills, students need to learn how to think logically and critically—an essential requirement for today's law students.

Keywords: Critical thinking, students, law major

Nhận bài: 11/04/2025

Phản biện: 11/05/2025

Duyệt đăng: 15/05/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Khi rời khỏi mái trường phổ thông bước vào giảng đường đại học sinh viên còn bỡ ngỡ nhiều thứ. Họ hoàn toàn rơi vào một môi trường tiếp xúc mới lạ mang theo bao thách thức. Vì học đại học là đi sâu vào một chuyên ngành để chuẩn bị cho một nghề trong tương lai. Sinh viên không những cần trang bị cho mình những hiểu biết cơ bản, chuyên sâu về nghề đó mà cần phải có những hiểu biết, kỹ năng, những lối tư duy phản biện để dần tạo ra cái mới. Vì tư duy phản biện là quá trình tư duy gồm phân tích và đánh giá một thông tin theo nhiều cách nhìn khác nhau nhằm khẳng định bản chất của vấn đề. Do đó muốn trở thành một người năng động, sáng tạo và làm việc có hiệu quả thì người đó phải có ý thức và rèn luyện không ngừng tư duy phản biện ngay từ nhỏ. Và môi trường đại học là nơi tốt để sinh viên có cơ hội học tập và rèn luyện điều đó.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. TƯ DUY PHẢN BIỆN

a) Khái niệm về tư duy phản biện

Ngày nay, thuật ngữ tư duy phản biện (tư duy phân tích) xuất hiện ngày càng nhiều vì nó giúp chúng ta nhìn nhận một vấn đề vừa toàn diện vừa sâu sắc.

- Khởi đầu cho sự tiếp cận của tư duy phản biện là triết gia cổ đại Socrates. Ông trình bày tư tưởng này trong phương pháp biện chứng Socrates. Ông dùng đối thoại thuyết phục người khác bằng kỹ

thuật đặt câu hỏi để tìm ra chân lý. Qua đó, các bên đối thoại có cơ hội nhận thức chính mình, hiểu rõ các ý niệm, tự do tranh luận và phát biểu. Điều này kích thích mọi người tự suy nghĩ và tự khám phá bản thân.

- Michael Scriven phát biểu như sau: “Tư duy phản biện là khả năng, hành động để thấu hiểu và đánh giá được những dữ liệu thu thập được thông qua quan sát, giao tiếp, truyền thông và tranh luận”. Theo đó, các hành động bao gồm hành động phân tích và hành động đánh giá để thấu hiểu vấn đề và diễn đạt nó bằng ngôn ngữ riêng của mình hoặc bằng hình thức khác.

- Watson Glaser định nghĩa: “Tư duy phản biện là: (1) thái độ sẵn sàng quan tâm suy nghĩ chu đáo về những vấn đề và chủ đề xuất hiện trong cuộc sống cá nhân; (2) sự hiểu biết về phương diện điều tra và suy luận có lý và (3) một số kỹ năng trong việc áp dụng các phương pháp đó. Tư duy phản biện đòi hỏi sự nỗ lực bền bỉ để khảo sát niềm tin hay giả thuyết bất kỳ có xem xét đến các bằng chứng khẳng định nó và những kết luận xa hơn được nhắm đến”. Như vậy, tư duy phản biện liên quan đến nhiều kỹ năng như quan sát, diễn giải, phân tích, suy luận, đánh giá, tổng hợp...

- Theo tài liệu tập huấn về Kỹ Năng Sống của tổ chức World Vision Việt Nam: “Tư duy phản biện là một quá trình tư duy biện chứng gồm phân tích và đánh giá một thông tin đã có theo các cách nhìn khác cho vấn đề đã đặt ra nhằm làm sáng tỏ

và khẳng định tính chính xác của vấn đề. Lập luận phản biện phải rõ ràng, logic, đầy đủ bằng chứng, tỉ mỉ và công tâm”.

Vậy tư duy phản biện là một quá trình tư duy chủ động từ việc xem xét vấn đề ở nhiều khía cạnh khác nhau, thận trọng đưa ra kết luận dựa trên luận cứ vững chắc.

b) Tầm quan trọng của tư duy phản biện đối với dạy học đại học

Tư duy phản biện có ý nghĩa quan trọng trong dạy học đại học vì nó giúp người học rèn luyện và phát triển tốt bản thân. Có thể kể đến một vài lợi ích sau:

- Tư duy phản biện giúp phát triển tính tự lập của người học.

Tư duy phản biện có được khi cá nhân tự chủ suy nghĩ dựa trên kinh nghiệm và quan sát của bản thân, không dựa giẫm vào quan điểm của người khác. Vì độc lập suy nghĩ nên người học không ngừng đặt ra câu hỏi, giả thuyết và tìm cách giải quyết. Họ có thể đưa ra những nhận định, phán đoán, giải pháp chưa tối ưu nhưng chính quá trình đó giúp người học rèn luyện suy nghĩ độc lập, hình thành thói quen tích cực tự điều chỉnh hành vi, từ đó có được thái độ tự tin.

- Giúp xem xét vấn đề toàn diện hơn.

Tư duy phản biện giúp người học kiên nhẫn xem xét kỹ vấn đề ở mọi góc độ, mọi khía cạnh. Thậm chí họ có thể đứng trên nhiều quan điểm nhìn nhận đánh giá nhiều phương án khác nhau và lựa chọn phương án tốt nhất dựa trên lập luận vững chắc. Điều này thật đúng với câu nói mà Albert Einstein đã nói: “Không phải do tôi quá thông minh, mà do tôi nghiền ngẫm vấn đề lâu hơn.” Tư duy phản biện giúp người học vừa phản biện để bảo vệ chính kiến của mình vừa giúp họ học hỏi thêm cách nghĩ khác, cách tiếp cận vấn đề sâu sắc hơn.

- Giúp kích thích trí tò mò, nâng cao khả năng sáng tạo.

Người có tư duy phản biện luôn sẵn sàng lắng nghe thậm chí các ý kiến trái chiều với ý kiến của bản thân. Họ có thể hợp tác thảo luận thậm chí là tranh luận để tìm ra vấn đề bản chất. Qua đó tiềm năng của mỗi người được khám phá với một thái độ tích cực giúp ý tưởng mới, cách giải quyết mới dần dần xuất hiện. Vì vậy tư duy phản biện giúp kích thích khả năng sáng tạo của người học.

- Nâng cao năng lực tự học của sinh viên.

Tư duy phản biện giúp sinh viên thu thập, xử lý thông tin một cách khoa học và trình bày vấn

đề một cách rõ ràng. Quá trình đó ngoài sự giúp đỡ của thầy cô, sách vở thì sinh viên phải nỗ lực tự học, suy nghĩ độc lập, rèn luyện kỹ năng phân tích, tổng hợp, đánh giá để nhận định đúng, quyết định đúng. Từ việc phản biện để khẳng định bản chất của vấn đề, sinh viên sẽ hiểu bài học sâu và rộng hơn cũng như tự mình kiểm chứng các vấn đề kiến thức.

2.2 Thang đo mức độ tư duy phản biện

Thang đo mức độ tư duy phản biện được xây dựng dựa trên thang đo mức độ nhận thức của Bloom.

- Mức độ nhớ: Có thể nhắc lại các thông tin đã được tiếp nhận trước đó. Ở mức độ này sinh viên chỉ cần học thuộc lòng các kiến thức mới. Do đó sinh viên chỉ có thể nhớ, nhận ra hoặc liệt kê các nội dung chính của khái niệm đã học. Ở mức độ này sinh viên chưa có tư duy phản biện.

- Mức độ hiểu: Sinh viên nắm được ý nghĩa của thông tin thể hiện qua diễn giải, suy diễn. Sinh viên có thể bắt chước và thực hành làm theo mẫu của giảng viên. Sinh viên có tư duy phản biện ở mức thấp.

- Mức độ vận dụng: Sinh viên vận dụng thông tin đã biết vào tình huống, điều kiện và ngữ cảnh mới. Họ có thể diễn đạt suy nghĩ của mình cho người khác; mô tả, giải thích một vấn đề bằng lập luận rõ ràng và có thể điều chỉnh, sửa đổi mẫu trước đó. Ở mức độ này, sinh viên có tư duy phản biện ở mức trung bình.

- Mức độ phân tích: Sinh viên có thể so sánh sự giống và khác nhau giữa các chi tiết để tìm được mối liên hệ giữa chúng. Họ phân loại được vấn đề và tìm các bằng chứng cho các giả thuyết mình đặt ra. Từ đó tổng hợp các thông tin, phát triển mẫu theo các hướng khác nhau dưới sự chỉ dẫn của người thầy. Ở mức độ này, sinh viên có tư duy phản biện ở mức khá.

- Mức độ đánh giá và sáng tạo: Sinh viên có thể đưa ra đánh giá, nhận định các thông tin bằng các lập luận có cơ sở. Sinh viên có khả năng lập luận và đưa ra lý lẽ, căn cứ phù hợp để bảo vệ chính kiến. Ngoài ra họ có thể vận dụng kiến thức để ra quyết định, lựa chọn phương án tối ưu, có thể tạo ra mẫu mới dựa trên mẫu cũ.

2.3. Các bước hình thành tư duy

Bước 1: Mô tả: Đứng trước một vấn đề tư duy, chúng ta cần mô tả, thu thập thông tin về nó. Cần trả lời các câu hỏi Ai, Cái gì, Ở đâu, Khi nào (Who, What, Where, When). Thông tin thu thập cần chính xác và đầy đủ về vấn đề được đề cập. Đây là nền tảng cho các bước sau.

Bước 2: Phân tích: Phân tích tức là chỉ ra mối liên hệ giữa các thông tin, các chi tiết. Cần trả lời câu hỏi Tại sao (Why) để có căn cứ giải thích cho các lập luận đặt ra. Các giả định khác nhau cũng có thể đem ra phân tích.

Bước 3: Đánh giá: Đánh giá là bước nhận định các thông tin và đưa ra kết luận cuối cùng. Câu hỏi đặt ra là Như vậy, rút ra điều gì; Điều gì sẽ xảy ra tiếp theo (So what; What next). Có thể đặt ra câu hỏi, phán đoán, kế hoạch đằng sau vấn đề

được đặt ra.

2.4.Cách tiếp cận trong việc phát huy tư duy phản biện cho sinh viên

Tư duy phản biện của sinh viên trong học luật thể hiện qua việc sinh viên đánh giá được giả thiết, kết luận; sử dụng quy phạm pháp luật nào để áp dụng vào tình huống; thay đổi giả thiết của tình huống sẽ dẫn đến điều gì...

Tư duy phê phán của sinh viên có liên quan đến nhiều kỹ năng như:

Bảng 1. Các kỹ năng và ý nghĩa của chúng đối với sinh viên khi giải quyết tình huống

Kỹ năng	Ý nghĩa
Lắng nghe	Thu thập thông tin
Ghi chép	Sắp xếp thông tin
Thảo luận	Tìm mối liên hệ giữa các thông tin
Ra quyết định	Đánh giá và chọn lựa quy phạm pháp luật
Giao tiếp	Trình bày lập luận

Do đó, giảng viên thiết kế các hoạt động giảng dạy giúp rèn luyện các kỹ năng trên cũng chính là rèn luyện tư duy phản biện cho sinh viên.

c) Thúc đẩy sinh viên suy nghĩ theo lối phản biện

Phân tích tình huống: Nhận ra giả thiết, kết luận; Đánh giá giả thiết cho có ý nghĩa là gì? Để đi đến kết luận ta cần sử dụng kiến thức nào? Ở hoạt động này khuyến khích sinh viên nên suy nghĩ độc lập sau đó có thể trao đổi lại với các thành viên trong nhóm hoặc giảng viên.

Đặt câu hỏi: Khuyến khích sinh viên đặt câu hỏi dạng 5W (Who, What, Where, When, Why) trước một tình huống để thu thập thông tin toàn diện.

d) Dạy sinh viên tư duy phản biện

Đưa ra các ví dụ: Yêu cầu sinh viên cho ví dụ về một khái niệm cụ thể.

Ví dụ: Yêu cầu sinh viên giải quyết tình huống chiếm đoạt tài sản. Khi đó sinh viên phải biết hành vi chiếm đoạt có dùng vũ lực hay đe dọa dùng vũ lực hay không? Hay là lén lút chiếm đoạt tài sản.... Tổng hợp các suy nghĩ đó sinh viên cho ví dụ thỏa mãn 2 điều kiện trên. Nếu chưa đạt sẽ sửa lại dự liệu.

Đưa ra nhận xét, suy luận: Yêu cầu sinh viên đưa ra nhận xét về một vấn đề, cách trình bày có hợp logic không?... Các nhận xét này cần có sự giải thích và lập luận rõ ràng.

Tranh luận khoa học: Khuyến khích sinh viên tranh luận với giảng viên và các bạn trong nhóm. Khi tranh luận sinh viên cần có tinh thần cởi mở, tôn trọng ý kiến của người khác (ngay cả ý kiến đó là phản diện với mình) . Bên cạnh đó cũng không được chấp nhận ý kiến người khác một cách mù quáng mà liên tục cần có sự hoài nghi khoa học và mạnh dạn thảo luận để khẳng định bản chất của vấn đề. Muốn làm tốt điều này giảng viên nên thiết kế bài giảng với ý đồ gia tăng câu hỏi gợi ý thảo luận, ví dụ, bài tập cá nhân và bài tập nhóm từ mức độ dễ đến khó. Vì thông qua các tình huống này sinh viên phải thường xuyên động não, đưa ra càng nhiều ý tưởng càng tốt. Qua đó, sinh viên được tư duy độc lập và tư duy theo nhóm giúp có cái nhìn khách quan và toàn diện về một vấn đề và lập luận thuyết phục để lựa chọn đáp án phù hợp nhất.

- Rèn luyện kỹ năng giao tiếp: Thông qua giao tiếp, sinh viên truyền đạt và trao đổi thông tin về ý tưởng, lập luận, cách làm để giải tình huống. Do đó giao tiếp tốt là bước quan trọng để hình thành tư duy phản biện cho sinh viên.

III.KẾT LUẬN

Dạy sinh viên hình thành tư duy phản biện là một việc làm khó, đòi hỏi giảng viên kiên trì, đặt tâm huyết vào mọi hoạt động từ soạn giáo án, cách

thức đặt câu hỏi thảo thuận, cách khơi gợi khả năng hoài nghi và ham muốn khẳng định chính kiến cho sinh viên. Nói cách khác rèn luyện tư duy phản biện cho sinh viên là làm mọi cách để xây dựng và nuôi dưỡng ý thức thay đổi mới mình liên tục cho sinh viên. Mà việc làm này không chỉ

rèn luyện qua một hay hai học phần là được mà cần quá trình rèn luyện liên tục và lâu dài. Có như thế tư duy phản biện của sinh viên sẽ hình thành và lâu dần tư duy của sinh viên trở nên nhạy bén với mọi vấn đề gặp phải. Đây là kỹ năng hữu ích cho sinh viên cho hành trang vào đời của mình.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Bùi Loan Thùy (2012). “Dạy và rèn luyện tư duy phản biện cho sinh viên”, *tạp chí Phát triển và hội nhập*, số 7(17), tháng 11– 12/2012.
- [2]. Nguyễn Thị Hòa (2017). “Bàn về tư duy phản biện trong giáo dục đại học”, *tạp chí Khoa học*, Đại học Đồng Nai số 5-2017.